

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної
роботи і міжнародної діяльності
Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника
кандидат хімічних наук, доцент

Лілія ТУРОВСЬКА

06 " червня 2026 р.

ВИТЯГ

з протоколу № 15 від 5 червня 2026 р. фахового семінару структурного підрозділу факультету історії, політології і міжнародних відносин Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

ПРИСУТНІ:

- з кафедри всесвітньої історії:

Доктор історичних наук, професор, **Жерноклеєв О.С.** (завідувач кафедри всесвітньої історії);

Доктор історичних наук, професор **Волощук М.М.** (професор кафедри всесвітньої історії);

Доктор історичних наук, професор **Борчук С.М.** (професор кафедри всесвітньої історії);

Кандидат історичних наук, доцент **Бурачок Л.В.** (доцент кафедри всесвітньої історії);

Кандидат історичних наук, доцент **Марущенко О.В.** (доцент кафедри всесвітньої історії);

Кандидат історичних наук, доцент **Щербін Л.В.** (доцент кафедри всесвітньої історії);

Кандидат історичних наук, доцент **Довган Ю.Л.** (доцент кафедри всесвітньої історії);

Доктор філософії з історії та археології, асистент **Кардаш О.Н.** (асистент кафедри всесвітньої історії);

- з кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки:

Доктор історичних наук, професор **Шологон Л.І.** (професор кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки);

Кандидат історичних наук, доцент **Стефанюк Г.В.** (доцент кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки);

Кандидат історичних наук, доцент **Дебенко В.З.** (доцент кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки);

- з кафедри політичних наук:

Доктор політичних наук, професор **Монолатій І.С.** (завідувач кафедри політичних наук).

З присутніх – 5 докторів наук та 6 кандидатів наук, 1 доктор філософії – фахівці за профілем представленої дисертації.

Головуючий на фаховому семінарі – доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії **Волощук М.М.**

СЛУХАЛИ:

1. Результати дисертаційної роботи Мосори Володимира Андрійовича, денної бюджетної форми на тему «Джерела до вивчення історії трудової мобілізації українців дистрикту «Галичина» (1941–1944 рр.)», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 032 Історія та археологія.

Тему дисертаційної роботи «Джерела до вивчення історії трудової мобілізації українців дистрикту «Галичина» (1941–1944 рр.)» затверджено на засіданні Вченої ради Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 08 від 27 вересня 2022 року) та уточнена на засіданні Вченої ради Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (протокол № 09 від 27 серпня 2025 року).

Науковим керівником затверджений кандидат історичних наук, доцент Стефанюк Галина Василівна.

2. Виступ здобувача Мосори Володимира Андрійовича (до 20 хв)

Актуальність теми. Друга світова війна в історії людства вважається наймасштабнішим збройним конфліктом. У сучасний період незалежності України суспільство особливо потребує ґрунтовного та всебічного осмислення історичного минулого. За останні два десятиліття суспільне усвідомлення й наукове вивчення подій Другої світової війни дозволяють констатувати актуальність проблеми неупередженого аналізу історичних подій. Невід'ємною складовою цієї проблематики є опрацювання комплексу джерел, що дають змогу з'ясувати форми та методи трудової мобілізації українського населення дистрикту «Галичина» нацистською Німеччиною у 1941–1944 роках. З огляду на викладене, обрана тема має вагоме суспільно-політичне та науково-практичне значення, що підтверджує її актуальність.

Отже, **Об'єктом дослідження** є архівні джерела, періодичні видання, епістолярні матеріали та свідчення респондентів про процес трудової мобілізації українських робітників із дистрикту «Галичина», здійснюваний нацистською Німеччиною у 1941–1944 рр.

Предметом дослідження є формування та аналіз джерельної бази, що висвітлює історію використання українських трудових ресурсів дистрикту «Галичина» нацистською владою для забезпечення економічних потреб Третього Рейху у зазначений період.

Метою дисертаційного дослідження є комплексне опрацювання джерельної бази, її класифікація, встановлення достовірності документальних

матеріалів, а також визначення їхнього значення для практичного застосування у процесі історичної реконструкції трудової мобілізації українського населення дистрикту «Галичина» у 1941–1944 рр.

Висновки. У процесі дослідження дійшли наступних висновків:

1. При дослідженні матеріалів українських архівних фондів (ЦДАВО, ЦДАГОУ, ГДАСБУ, ДАЛО, ДАІФО, ДАТО) на предмет інформації щодо добровільно-примусової праці було отримано наступні результати:

- Нормативно-правові документи нацистського періоду що збереженні у фондах ДАІФО (Р-36, Р-37, Р-39) та ДАЛО (Р-39, Р-185) стосуються діяльності бірж праці, УЦК та його низових структур, страхових компаній, відділу пропаганди.

- Матеріали радянського періоду окупації Галичини містять протоколи допитів осіб, причетних до примусового вивезення, а також списки депортованих на роботи до Німеччини.

- Документи нацистської окупаційної влади, а саме збережені накази щодо проведення масових облав на місцеве населення з метою вивезення якомога більшої кількості працездатних осіб.

З іншого боку, фондові зібрання Федеративного військового архіву містять широкий спектр документів, що стосуються діяльності окупаційної адміністрації на території дистрикту «Галичина». Серед них:

- плани та обсяги відправок нової робочої сили до Німеччини;
- звіти про загальний стан справ у дистрикті;
- матеріали щодо рівня довіри робітників до нацистської влади на різних етапах окупації.

3. Аналіз інформаційного потенціалу збірників документів та матеріалів (як українських, так і закордонних) засвідчує, що тема використання іноземної робочої сили неодноразово розглядалася та посідала чільне місце у контексті дослідження політики нацистського режиму. Українські збірники документів чітко відображають ключові аспекти:

- проведення агітаційних кампаній Третього райху з метою вербування добровільної робочої сили;
- умови транспортування робітників до Німеччини;
- контрпропаганду з боку ОУН та УПА і їхні саботажні акції, спрямовані на зрив планів постачання нової робочої сили.

Закордонні збірники документів зосереджують увагу на іншому вимірі проблеми – внутрішній економічній і політичній ситуації у Третьому райху та злочинах нацистської влади щодо населення окупованих територій. У них тема праці супроводжується документальними доказами злочинних і нелюдських дій проти іноземних робітників. До таких матеріалів належать:

- допити ключових осіб Третього райху з питань вербування та використання іноземної робочої сили;
- документи про умови побуту та праці;
- свідчення очевидців – як самих робітників, так і тих, хто спостерігав жорстоке поводження з примусовими робітниками з різних окупованих регіонів України та Європи загалом.

4. У процесі дослідження періодичних видань дистрикту на предмет даних трудової мобілізації було виокремлено кілька категорій:

- преса, що виходила безпосередньо на території дистрикту;
- періодичні журнали для українських робітників, які видавалися у Німеччині;

- масові матеріали (плакати та стінні газети).

Аналіз періодики дистрикту «Галичина» показав, що німецька влада використовувала різноманітні пропагандистські підходи для створення образу «хорошого життя» робітників у Німеччині з метою збільшення кількості добровольців. Для цього активно залучалися публікації про діяльність провладних організацій, які безпосередньо займалися справами робітників. У таких журналах, за наказом окупаційної влади, часто розміщували мотиваційні статті та листи робітників, що мали єдину мету – стимулювати виїзд нових добровольців.

На відміну від видань дистрикту «Галичина», журнали для робітників, які виходили у Німеччині мали практичний характер. Вони не були спрямовані на пропаганду, а виконували функцію інформування. У них публікувалися розпорядження, накази та важлива інформація, що безпосередньо стосувалася умов життя та праці українських робітників у Німеччині.

Щодо масових матеріалів то ця категорія характеризувалась виключно прямою пропагандою «хорошого життя» у Німеччині. Їхня особливість полягала у лаконічності та доступності, що робило їх ефективним інструментом впливу на широкі маси населення. Ключовим елементом таких матеріалів було використання візуальних засобів – фотографій, карикатур та символічних образів, які формували потрібні ідеї в масах.

5. Джерелознавчий аналіз джерел особового походження показав, що у них міститься велика кількість інформації із досліджуваної теми. У першу чергу, у проаналізованих мемуарних та автобіографічних матеріалах розміщено інформацію щодо напрямків діяльності певних організацій у сфері допомоги, як робітникам так і їх сім'ям. У свою чергу автобіографічні чи мемуарні твори, доволі комплексно розкривають певні аспекти злочинної діяльності німецької окупаційної влади, вчинених по відношенню до місцевого населення дистрикту «Галичина». З іншого боку, проаналізовані листи робітників (1000 екземплярів, що збережені у фонді Р-173 «Управління німецької східної пошти м. Тернопіль» ДАТО), розкривають певні особливості повсякденного життя та побуту українців, як у сільському господарстві, так і в індустріальному секторі Німеччини. Проте, слід зауважити, що група джерел особового походження має певні особливості. Насамперед – це надмірне емоційне забарвлення та різнопланова стилістична подача тексту.

6. Натомість, аналіз усних свідчень очевидців надав можливість дослідити основні аспекти життєвого шляху респондентів у часи німецької окупації та їхню долю на примусових роботах у Третьому райху. У першу чергу, наведенні свідчення респондентів інформують про умови життя та праці робітників, основні способи транспортування до Німеччини, а також ставлення німецького влади до українських галицьких робітників. Також, усні свідчення, надають можливість дізнатись про особливості проведення каральних заходів (арешти, концтабори, розстріли та ін.) спрямованих по відношенню до українського робітників, як в дистрикті «Галичина», так і загалом у Третьому райху. Особливості усної історії полягають у пізнавальним засобах, що

використовується в дослідженні усних повідомлень респондентів як метод виявлення того, як особа сприймала події, як запам'ятала чи забувала певні епізоди, як їх оцінює.

Зміни внесені у дисертацію на основі попередніх зауважень:

1. Ретельніше систематизовано і впорядковано перелік використаних джерел;
2. Проведено додаткову технічну вичитку дисертації.
3. Усунуто кілька десятків опечаток, помилок та неточностей.
4. Покращена структуризація подачі матеріалів у розділах дисертації.
5. Розширено підрозділ історіографії та додано 23 наукові праці.
6. Додано більш детальний опис методів Карла Пірсона та Рональда Фішера.
7. Покращена джерельна база дисертації (ЦДАГОУ та ЦГАСБУ).
8. Додані проміжні висновки у розділах дисертації.
9. Здійснено додаткові джерелознавчі аналізи та додано 4 нових додатки із схематичним зображенням періодичності виходу публікацій у дистрикті «Галичина».

Дякую за увагу! Прошу Ваших запитань.

3. Запитання до аспіранта по темі дисертації ставили:

доктор історичних наук, професор **Шологон Л.І.**

1. Яка джерелознавча цінність у проаналізованій вами періодиці?

доктор історичних наук, професор **Борчук С.М.**

1. Чи мали вплив агітаційні дії нацистської влади на добровільний виїзд українців Галичини до Німеччини? Якщо так, то в чому вони проявлялися?

кандидат історичних наук, доцент **Марущенко О.В.**

1. Як ви гадаєте, чому досі немає комплексної історичної праці по заданій проблемі?

кандидат історичних наук, доцент **Довган Ю.Л.**

1. Яку роль у згаданих процесах відгравало УЦК (Український центральний комітет)?

доктор політичних наук, професор **Монолатій І.С.**

1. Чи існували відмінності у ставленні до українських робітників з території Рейхскомісаріату Україна та дистрикту «Галичина» у Німеччині? Якщо так, то у чому це проявлялось?

В процесі обговорення дисертаційного дослідження було задано 5 запитань, на які здобувач дав правильні та ґрунтовні відповіді.

4. Виступи присутніх членів семінару (5).

кандидат історичних наук, доцент **Марущенко О.В.**

Актуальність теми дисертації. Сучасні глобалізаційні тенденції поклали початок новій хвилі вивчення подій Другої світової війни. Подекуди це призводить до переосмислення уже усталеного бачення історичного минулого. З огляду на це, дисертаційна робота Мосори В.А. є актуальною для вирішення сучасних проблем історії, які постають у вивченні історичного минулого Галичини та України загалом. Отже, тема дисертації є безсумнівно актуальною для історичної науки.

Наукова новизна отриманих результатів. Автор прагне комплексно дослідити проблему трудової мобілізації населення Галичини шляхом аналізу та систематизації джерельної бази. Зокрема, Мосора В. А. здійснює глибокий аналіз агітаційної політики, проведеної окупаційною владою за допомогою періодичних видань, досліджує пресові повідомлення, присвячені темі добровільного виїзду до Німеччини, використовуючи сучасні наукові підходи та окремі методи статистичних розрахунків, зокрема методики Р. Фішера та К. Пірсона.

Практичне значення одержаних результатів безсумнівне. Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у науково-дослідницькій роботі та збагатити теоретичним і емпіричним матеріалом навчальні курси та спецкурси, що читаються на різних рівнях вищої освіти за спеціальністю «Історія та археологія» та інших дисциплін, сфера знань яких тією чи іншою мірою стосується теми дисертації.

Зауваження та рекомендації. У вступі замінити формулювання «Віроломний напад» на більш нейтральний. Додати невелику інформаційну довідку щодо особистостей Р. Фішера та К. Пірсона. Пропоную внести зміни до формулювання 3 розділу, а саме замінити «агітаційні плакати» на «візуальні джерела».

Загальна характеристика дисертації – позитивна. Робота може бути рекомендована до захисту.

доктор політичних наук, професор **Монолатій І.С.**

Актуальність теми дисертації. Сучасні глобалізаційні тенденції поклали початок новій хвилі вивчення подій Другої світової війни. Подекуди це призводить до переосмислення уже усталеного бачення історичного минулого. З огляду на це, дисертаційна робота Мосори В.А. є актуальною для вирішення сучасних проблем історії, які постають у вивченні історичного минулого Галичини та України загалом. Отже, тема дисертації є безсумнівно актуальною для історичної науки.

Наукова новизна отриманих результатів. Автор прагне комплексно дослідити проблему трудової мобілізації населення Галичини шляхом аналізу та систематизації джерельної бази. Зокрема, Мосора В.А. здійснює глибокий аналіз агітаційної політики, проведеної окупаційною владою за допомогою періодичних видань, досліджує пресові повідомлення, присвячені темі добровільного виїзду до Німеччини, використовуючи сучасні наукові підходи та окремі методи статистичних розрахунків, зокрема методики Рональда Фішера і Карла Пірсона.

Практичне значення одержаних результатів. Результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у науково-дослідницькій

роботі та збагатити теоретичним і емпіричним матеріалом навчальні курси та спецкурси, що читаються на різних рівнях вищої освіти за спеціальністю «Історія та археологія» та інших дисциплін, сфера знань яких тією чи іншою мірою стосується теми дисертації.

Недоліки та пропозиції. Дисертація виконана здобувачем на достатньому рівні. Однак присутні певні недоліки, які слід виправити. Зокрема:

- У роботі присутні певні формальні недоліки що включають певну кількість огріхів та неточностей;
- Варто б розширити загальні висновки та проміжні висновки у розділах дисертації;
- У подальших наукових дослідженнях пропонуємо приділити більшу увагу ролі духовенства у вказаній проблематиці.

Загальна характеристика дисертації – позитивна. Робота може бути рекомендована до захисту.

доктор історичних наук, професор **Жерноклеєв О.С.:**

Дисертація загалом написана добре, однак є деякі зауваження. Зокрема, у роботі відсутні праці радянських науковців. Варто додати більше теоретичних праць по вивченню джерел. Присутні деякі огріхи стосовно стилістики, тобто «русизми», наприклад «по відношенню до» їх слід замінити на слова (стосовно, щодо). Окрім того, вартувало б розширити загальні висновки по розділах дисертації. Водночас, попри висловлені зауваження, дотримуюсь думки, що робота може бути рекомендована до захисту.

доктор історичних наук, професор **Шологон Л.І.**

Робота написана добре. Особливо детально прописані методологічні принципи та методи дослідження. Проте, на мою думку, робота може бути рекомендована до захисту.

доктор історичних наук, професор **Волощук М.М.**

Дисертаційна робота написана добре, але у ній присутні певні недоліки. Робота не на всі 100% написана у джерелознавчому ключі. Опис праць у підрозділі історіографія написаний більше в історичному ніж, у джерелознавчому ключі. Пропоную додати до роботи більше джерелознавчих праць.

Під час обговорення позитивну оцінку дисертаційній роботі Мосори В.А. висловили: доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії Жерноклеєв О.С., доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії Борчук С.М., кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Довган Ю.Л.; кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Бурачок Л.В., кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Щербін Л.В., кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії Марущенко О.В., доктор філософії, асистент кафедри всесвітньої історії Кардаш О.Н., доктор історичних наук, професор кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки Шологон Л.І., кандидат історичних наук, доцент кафедри історії Центральної та Східної Європи і

спеціальних галузей історичної науки Дебенко В.З., доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політичних наук Монолатій І.С.

Утримались: доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії Волощук М.М.

5. Виступ наукового керівника.

кандидата історичних наук, доцента **Стефанюк Г.В.**

Актуальність дисертації.

В умовах сучасної геополітичної нестабільності, що супроводжується наростанням військово-економічної конфронтації між провідними державами світу та загрозою нових збройних конфліктів, особливої актуальності набуває вивчення історичного досвіду наймасштабнішого конфлікту в історії людства – Другої світової війни. На сучасному етапі української незалежності, наш народ зіткнувся із ще однією повномасштабною війною, яку розпочала РФ 24 лютого 2022 р. Сучасні реалії показали, що російська окупаційна політика повторює досвід Другої світової війни і також використовує трудові спроможності окупованих регіонів у власних інтересах. У цьому контексті заслуговують на належний аналіз процеси вербування та трудової депортації українського населення дистрикту «Галичина» в роки німецької окупації. Попри те, що деякі питання вказаної теми не раз ставали предметом вивчення істориків, значний комплекс проблем залишився поза їхньою увагою. На підставі визначеної актуальності було сформульовано мету, завдання та методи дослідження.

Наукові положення, розроблені особисто здобувачем, та їх новизна.

Аспірантом *Мосорою Володимиром Андрійовичем* вперше: тему використання українського населення дистрикту «Галичина» як робочу силу для забезпечення та покриття економічних потреб Німеччини виокремлено в якості самостійного об'єкту джерелознавчого дослідження. Виявлено, проаналізовано, систематизовано та упорядковано значну кількість джерельних матеріалів, які раніше не були введені до наукового обігу. Вони розкривають ключові аспекти політики використання трудових ресурсів населення дистрикту «Галичина» у нацистській Німеччині. Методи Пірсона та Фішера застосовано для проведення контент-аналізу україномовних публікацій воєнного часу (1941–1944 рр.), які прямо або опосередковано стосуються досліджуваної теми та виходили безпосередньо на території дистрикту «Галичина». Розглянуто характер основних напрямів нацистської агітаційної політики та вербування на всіх етапах залучення українських робітників дистрикту «Галичина» в інтересах Третього рейху. Досліджено теоретичні та окремі дискусійні питання стосовно доцільності вживання терміну «остарбайтер» по відношенню до українських робітників із території дистрикту «Галичина».

Нові науково обґрунтовані теоретичні та / або експериментальні результати проведених здобувачем досліджень, що мають істотне значення для певної галузі знань та підтверджуються документами, які засвідчують проведення таких досліджень.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження *Мосори Володимира Андрійовича* полягає в тому, що викладені в дисертаційній роботі

положення можуть бути використані: у науково-дослідницькій роботі – з метою подальшого дослідження історичних реалій Другої світової війни і аналізі соціального та економічного становища східногалицького соціуму в роки окупації краю; у навчальному процесі – результати дослідження можуть збагатити теоретичним і емпіричним матеріалом навчальні курси та спецкурси, що читаються на різних рівнях вищої освіти за спеціальністю «Історія та археологія» («Історія України XX – поч. XXI ст.», «Повсякденне життя населення України XX – поч. XXI ст.», «Джерелознавство та історіографія» тощо).

Під час навчання в аспірантурі *Мосора Володимир Андрійович* зарекомендував себе як відповідальний та успішний дослідник. Рівень його знань високий та ґрунтується на хорошій базі здобутих знань на попередніх етапах навчання. Характеризується широким науково-філософським світоглядом та намагається дослідити та осмислити дійсність. Аспірант ставиться до навчання наполегливо та осмислено та не зазнає відчутних труднощів в організації власної навчально-наукової діяльності. Індивідуальні особливості пізнавальних процесів характеризуються високою продуктивністю. Аспірант регулярно звітував на засіданнях кафедри всесвітньої історії про навчально-наукову діяльність, рівень реалізації дисертаційної роботи тощо. Навчання в аспірантурі колектив кафедри оцінював на відмінно та відзначає аспіранта як активну особистість.

6. В обговоренні дисертаційної роботи взяли участь:

доктор історичних наук, професор, **Жерноклеєв О.С.** (завідувач кафедри всесвітньої історії);

доктор історичних наук, професор **Борчук С.М.** (професор кафедри всесвітньої історії);

доктор історичних наук, професор **Волощук М.М.** (професор кафедри всесвітньої історії);

кандидат історичних наук, доцент **Бурачок Л.В.** (доцент кафедри всесвітньої історії);

кандидат історичних наук, доцент **Марущенко О.В.** (доцент кафедри всесвітньої історії);

кандидат історичних наук, доцент **Щербін Л.В.** (доцент кафедри всесвітньої історії);

кандидат історичних наук, доцент **Довган Ю.Л.** (доцент кафедри всесвітньої історії);

доктор філософії з історії та археології, асистент **Кардаш О.Н.** (асистент кафедри всесвітньої історії);

доктор історичних наук, професор **Шологон Л.І.** (професор кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки);

кандидат історичних наук, доцент **Дебенко В.З.** (доцент кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки);

кандидат історичних наук, доцент **Стефанюк Г.В.** (доцент кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки);

доктор політичних наук, професор **Монолатій І.С.** (завідувач кафедри політичних наук).

Заслухавши публічну презентацію наукових результатів дисертації Мосори Володимира Андрійовича та обговоривши її на фаховому семінарі структурного підрозділу факультету історії, політології і міжнародних відносин Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, прийнято наступні висновки щодо дисертації: рекомендувати для подання до розгляду та захисту в разовій спеціалізованій вченій раді.

7. Висновок про перевірку дисертації та наукових публікацій здобувача на виявлення порушення академічної доброчесності з наданням (до витягу додається довідка за підписом проректора з наукової роботи університету).

УХВАЛИЛИ:

ПРИЙНЯТИ такий **висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації.**

Висновок

наукового фахового семінару структурного підрозділу факультету історії, політології і міжнародних відносин Карпатського національного університету імені Василя Стефаника про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації «Джерела до вивчення історії трудової мобілізації українців дистрикту «Галичина» (1941–1944 рр.)» здобувача ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 Історія та археологія (галузь знань 03 Гуманітарні науки)

1. Актуальність дослідження. Друга світова війна в історії людства постає як наймасштабніший збройний конфлікт, що забрав життя десятків мільйонів військових і цивільних. У період незалежності України суспільство особливо потребує ґрунтовного та всебічного осмислення історичного минулого. За останні два десятиліття суспільне усвідомлення й наукове вивчення подій Другої світової війни дають підстави стверджувати, що проблема неупередженого аналізу явищ і чинників героїчного та трагічного минулого, справжнім і єдиним виміром якого є самоцінність людського життя, є виправданою та соціально затребуваною темою. Невід'ємною складовою цієї проблематики виступає опрацювання комплексу джерел, що дозволяють з'ясувати форми та методи трудової мобілізації українського населення дистрикту «Галичина» нацистською Німеччиною у 1941–1944 рр.

У контексті дослідження особливої уваги та ґрунтовного аналізу потребують процеси, які розгорталися на теренах дистрикту «Галичина» в період нацистської окупації краю. Попри те, що окремі аспекти досліджуваної проблематики вже ставали предметом дослідження різних істориків, значний комплекс питань залишається недостатньо висвітленим. Йдеться насамперед про відсутність узагальнюючої наукової праці, яка б у цілісному вигляді охоплювала більшість аспектів теми та давала характеристику ключовим елементам нацистської економічної політики у сфері мобілізації й використання трудових

ресурсів дистрикту «Галичина» для задоволення економічних потреб Третього району.

Актуальність даної теми значною мірою зумовлена свободою наукової думки, яка стала можливою після зникнення всебічного радянського ідеологічного табу. Це відкриває шлях до комплексного вивчення архівних та опублікованих джерел, а також використання інформаційного потенціалу періодичних видань і спогадів очевидців воєнного часу, що дозволяє більш докладно дослідити особливості функціонування системи використання українських робітників дистрикту «Галичина» на різних роботах у Третьому районі. Завдяки цьому джерельний комплекс із зазначеної проблематики є інформативним та репрезентативним, що дає можливість здійснити реконструкцію історії трудової мобілізації українського населення дистрикту «Галичина» в роки німецької окупації.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота виконана на кафедрі історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки, факультету історії, політології і міжнародних відносин Карпатського національного університету імені Василя Стефаника в рамках науково-дослідної теми «Політичний і соціально-економічний розвиток слов'янських країн» (державний реєстраційний номер: 0113U006311).

3. Особистий внесок здобувача в отриманні наукових результатів. Дисертація є авторською роботою, що виконана здобувачем на основі його індивідуальних досліджень. Викладені у ній ідеї, наукові положення, висновки сформульовані та належать особисто автору.

4. Теоретичне та практичне значення результатів дисертації полягає у тому, що зібрані матеріали, теоретичні положення та висновки сприяють поглибленню сучасних знань істориків у сфері джерелознавства з історії України періоду Другої світової війни. Результати дослідження можуть бути використані для написання спеціальних і узагальнюючих праць із джерелознавства, у підготовці та викладанні спеціалізованих курсів з історії у закладах вищої освіти, а також для вдосконалення й розширення музейних науково-освітніх програм, що забезпечує їхню актуальність у сучасному науковому та освітньому просторі. Окремо слід наголосити, що матеріали дисертаційної роботи можуть бути використані у меморіальних проєктах, спрямованих на вшанування пам'яті жертв примусової праці в Україні. Крім того, ці матеріали можуть слугувати цінним джерелом для розробки сценаріїв документальних фільмів, що популяризують знання про трагедію примусової праці та її наслідки для українського населення. Важливим напрямом їхнього застосування є також участь у формуванні державних програм зі збереження історичної спадщини, які забезпечують систематизацію та поширення знань про злочини нацистського режиму, сприяючи утвердженню історичної справедливості.

5. Ступінь новизни основних результатів дисертації полягає в тому, що в роботі *вперше*:

– тему використання українського населення дистрикту «Галичина» як робочої сили для забезпечення економічних потреб Німеччини виокремлено як самостійний об'єкт джерелознавчого дослідження;

– виявлено, проаналізовано, систематизовано та введено у науковий обіг значну кількість джерельних матеріалів, які раніше не були висвітлені й розкривають основні аспекти політики використання трудових ресурсів дистрикту «Галичина» в Німеччині;

– у дослідженні застосовано методи Карла Пірсона та Рональда Фішера для здійснення контент-аналізу україномовних публікацій воєнного часу (1941–1944 рр.), які безпосередньо або опосередковано пов'язані з тематикою дослідження та виходили на території дистрикту «Галичина».

Удосконалено:

– джерелознавчий аспект питання, що стосується нацистської агітаційної політики та вербувальних заходів щодо українських робітників у дистрикті «Галичина» які працюють у Німеччині;

– за допомогою значного кола джерел та матеріалів визначено ключові джерела, що відображають відомості про правове становище українських робітників із території дистрикту «Галичина» в Німеччині;

– інструментарій аналізу джерельної бази, що дозволило більш комплексно та системно опрацювати матеріали, пов'язані з використанням українського населення дистрикту «Галичина» як трудового ресурсу нацистської Німеччини.

Отримало подальший розвиток:

– аналіз джерельного матеріалу в контексті суспільно політичних явищ та процесів, що відбулись в умовах панування нацистського окупаційного режиму в Галичині;

– теоретичні та окремі дискусійні положення, що стосуються доцільності застосування терміну «остарбайтер» відповідно до проаналізованих джерел по відношенню, до українських робітників із дистрикту «Галичина».

6. Використання (апробація) результатів роботи. Результати дисертаційного дослідження були представлені у доповідях та повідомленнях на Всеукраїнській науковій конференції із міжнародною участю «Соціально-економічний і політичний розвиток країн східної Європи (XVI – XXI ст.)» (11 травня 2023 р.; 9 травня 2024 р.; 8 травня 2025 р.). Також матеріали дисертації представлені на всеукраїнській конференції Івано-Франківського краєзнавчого музею «Україна крізь призму війни» (27 травня 2024 р.). Окрім того, окремі теоретичні положення дисертаційного дослідження було винесено на обговорення щорічних звітних наукових конференцій викладацького складу, докторантів, аспірантів та студентів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (нині Карпатського національного університету ім. Василя Стефаника) (3–7 квітня 2023 р.; 1–5 квітня 2024 р.; 24–28 березня 2025 р.).

7. Особиста участь автора в одержанні наукових та практичних результатів, що викладені в дисертаційній роботі. Дисертаційна робота виконана на кафедрі історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки, науковий керівник кандидат історичних наук, доцент кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки Стефанюк Г.В.

Робота є результатом самостійних досліджень Мосори Володимира Андрійовича.

8. Перелік публікацій за темою дисертації. За результатами досліджень опубліковано 11 наукових робіт, у тому числі:

- 5 статей у фахових виданнях України категорії Б;
- 1 стаття у періодичних наукових виданнях інших держав, які індексуються у базах даних Scopus та Web of Science Core Collection;
- 5 опублікованих праць апробаційного характеру.

Статті у фахових виданнях України категорії Б:

1. Мосора В. Політика мобілізації трудових ресурсів Галичини в роки німецької окупації у працях діаспорних та зарубіжних дослідників. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2023. № 47. С. 326-333.

URL: <https://mhpi.chnu.edu.ua/mhpi/article/view/84>

DOI: <https://doi.org/10.31861/mhpi2023.47.326-333>

2. Мосора В. Трудова мобілізація населення дистрикту Галичина в роки німецької окупації (1941–1944 рр.) (на матеріалах друкованого видання «Воля Покуття»). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія* 1. 2024. № 50. С. 41-47.

URL: <http://visnyk-ist.uzhnu.edu.ua/article/view/304826>

DOI: [https://doi.org/10.24144/2523-4498.1\(50\).2024.304826](https://doi.org/10.24144/2523-4498.1(50).2024.304826)

3. Мосора В. Опубліковані спогади очевидців подій як джерело до вивчення трудової мобілізації галицького населення до Німеччини у 1941–1944 рр. *The International Relations of Ukraine: Scientific Searches and Findings*. 2024. № 33. С. 150-165.

URL: <https://mzu.history.org.ua/index.php/MZU/article/view/402>

DOI: <https://doi.org/10.15407/mzu2024.33.150>

4. Мосора В. Політика вивезення працездатного населення Галичини на примусові роботи до Німеччини у часи німецької окупації краю 1941-1944 рр. в опублікованих спогадах очевидців. *Консенсус*. 2023. №4 С. 26-42.

URL: <https://konsensus.net.ua/index.php/konsensus/article/view/79>

DOI: <https://doi.org/10.31110/konsensus/2023-04/026-042>

5. Стефанюк Г., Мосора В. Допоміжні акції Українського центрального комітету в справах галицьких робітників у Німеччині. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. № 6 (36). С. 1567-1578.

URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/25450/25428>

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-6\(36\)-1567-1578](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-6(36)-1567-1578)

Статті у періодичних наукових виданнях інших держав, які індексуються у базах даних Scopus та Web of Science Core Collection:

6. Mosora V. The Issue of Labour in Germany in the Galicia district Press: Content Analysis. *Studia Historiae Oeconomicae*. 2024. № 42(2). S. 197-222. (Scopus, Web of Science)

URL: <https://www.scopus.com/pages/publications/85212985366?origin=resultslist#>

DOI: <https://doi.org/10.14746/sho.2024.42.2.009>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Мосора, В. Джерела з історії трудової мобілізації українців дистрикту Галичина нацистською Німеччиною В 1941–1944 рр. *Прикарпатський*

національний університет імені Василя Стефаника. (3-7 квітня 2023 р.) Івано-Франківськ, 2023. С. 129 – 131.

URL:<https://nauka.pnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/122/2023/07/2023-tezy-vyk.pdf#page=129>.

8. Мосора В. Проблематика працевлаштування українців Галичини в 1941 – 1944 рр. в українській історіографії. *Соціально-економічний і політичний розвиток країн східної Європи (XVI – XXI ст.)*. (11 травня 2023 р.) Умань, 2023. С. 75 – 78.

URL:<https://lib.udau.edu.ua:8443/server/api/core/bitstreams/6c1868e6-c6de-4671-9ddc-62bf555f8e0d/content#page=75>.

9. Мосора В. Вказівки німецької влади примусовим галицьким робітникам в Німеччині у 1941 – 1944 рр. (на матеріалах журналу «Вісті»). *Соціально-економічний і політичний розвиток країн Східної Європи (XVI – XXI ст.)*. *Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю*. (9 травня 2024 р.) Умань, 2024. С. 92–97.

URL:<https://drive.google.com/file/d/1cwXZLwAbaJ5eJQE71d7qDo79xk7z4lg/view>

10. Мосора В. Зарубіжна україніка про трудову мобілізацію галицьких робітників до Німеччини у 1941–1944 рр. *Україна крізь призму війни. Збірник матеріалів Всеукраїнської конференції*. (27 травня 2024 р.) Івано-Франківськ, 2024. С. 104–109.

URL:<https://drive.google.com/file/d/1KEv9Q85ucW5BSmpz5BVjBVmxDcFSu0Yd/view?usp=sharing>

11. Мосора В. Інформаційний потенціал преси Тернопільщини, як джерело вивчення нацистської політики залучення місцевого населення для примусово-добровільної роботи в Райху. *Соціально-економічний і політичний розвиток країн Східної Європи (XVI – XXI ст.)*. *Збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю*. (8 травня 2025 р.) Умань, 2025. С. 106–108.

URL:https://drive.google.com/file/d/1xDbJ532U65_aCaYJYg9NnB89RhBGKRSg/view

1. Наукове значення виконаного дослідження із зазначенням можливих наукових галузей та розділів програм навчальних курсів, де можуть бути застосовані отримані результати.

Отримані результати можуть бути застосовані в галузях знань вищої освіти «Гуманітарні науки» (спеціальність «Історія та археологія»), «Освіта/Педагогіка» (спеціальність «Середня освіта (історія)»). Зокрема, у Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника матеріали дисертації можна використати під час розробки питань лекцій і семінарських занять із навчальних дисциплін спеціальності «Повсякденне життя населення України XX – поч. XXI ст.», «Історія України XX – поч. XXI ст.», «Джерелознавство та історіографія» тощо.

2. Практична цінність результатів дослідження із зазначенням конкретного підприємства або галузі народного господарства, де вони можуть бути застосовані.

Дисертаційні матеріали становлять цінність для музеїв, які присвячені історії Галичини, зокрема краєзнавству. Результати дослідження мають значну практичну цінність для Івано-Франківського обласного краєзнавчого музею

(м. Івано-Франківськ), Львівського історичного музею (м. Львів) та Тернопільського обласного краєзнавчого музею (м. Тернопіль).

3. Оцінка структури дисертації, її мови та стилю викладення.

Дисертація за структурою, мовою та стилем викладення відповідає вимогам МОН України.

ВВАЖАТИ:

1. Що дисертаційна робота Мосори В.А. на тему «Джерела до вивчення історії трудової мобілізації українців дистрикту «Галичина» (1941–1944 рр.)» є завершеною науковою працею, у якій розв'язано конкретне наукове завдання висвітлення та аналізу особливостей джерельної бази проблеми використання українських трудових ресурсів дистрикту «Галичина», що має важливе значення для галузі знань 03 Гуманітарні науки.

2. За темою дисертації опубліковано 11 наукових публікацій, де повністю відображені основні результати дисертації, з них 5 статей у фахових виданнях України категорії Б та 1 стаття, що входить до міжнародних наукометричних баз даних Scopus та Web of Science Core Collection.

3. Дисертація відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами) «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, Постанові Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами).

РЕКОМЕНДУВАТИ дисертаційну роботу «Джерела до вивчення історії трудової мобілізації українців дистрикту «Галичина» (1941–1944 рр.)», подану Мосорою Володимиром Андрійовичем на здобуття ступеня доктора філософії. Рекомендується для подання до розгляду та захисту у спеціалізованій вченій раді Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Розглянувши заяви і документи голови СБР, рецензентів і опонентів та встановивши, що подані документи відповідають вимогам до членів спеціалізованої вченої ради згідно Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами).

Пропонувати Університету внести зміни до складу разової спеціалізованої вченої ради ДФ 20.051.196 (затвердженої наказом № 596 від 05.05.2026, відповідно до ухвали Вченої ради університету від 29 квітня 2026 р., протокол № 08) а саме:

вивести зі складу разової спеціалізованої ради ДФ 20.051.196 опонента Гулая Василя Васильовича, доктора політичних наук, професора, завідувача кафедри міжнародної інформації Національного університету «Львівська політехніка»;

вивести зі складу разової спеціалізованої ради ДФ 20.051.196 опонента Стародубець Галину Миколаївну, доктора історичних наук, професора, кафедри всесвітньої історії Житомирського державного університету імені Івана Франка;

ввести до складу разової спеціалізованої ради ДФ 20.051.196 опонента Стельниковича Сергія Володимировича, доктора історичних наук, професора,

завідувача кафедри історії України Житомирського державного університету імені Івана Франка;

ввести до складу разової спеціалізованої ради ДФ 20.051.196 опонента Комарніцького Олександра Борисовича, доктора історичних наук, професора, В.о. завідувача кафедри історії України, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Оновлений склад ради:

Головою разової спеціалізованої вченої ради

1. Борчука Степана Миколайовича, доктора історичних наук, професора, кафедри всесвітньої історії Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

1.1. Борчук С., Монолатій І., Стефанюк Г., Марущенко О. Діяльність Українського центрального комітету в дистрикті «Галичина» у період нацистської окупації (1941–1944 рр.): українська історіографія. *Вісник науки та освіти (Серія «Історія та археологія»)*. 2025. № 11 (41). С. 3500 – 3511.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11\(41\)-3500-3511](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11(41)-3500-3511)

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/33088/33053>

1.2. Борчук С., Монолатій І., Стефанюк Г., Марущенко О. Часопис «Львівські вісті» як джерело до вивчення трудової мобілізації українського населення дистрикту «Галичина» (1941–1944 рр.). *Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Історія та археологія»)*. 2025. № 12 (42). С. 639–651.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-12\(42\)-639-651](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-12(42)-639-651)

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/33461/33428>

1.3. Борчук С., Монолатій І., Марущенко О., Стефанюк Г. Участь уряду праці у справах трудової мобілізації населення дистрикту «Галичина» (За матеріалами періодичних видань). *Вісник науки та освіти (Серія «Історія та археологія»)*. 2026. № 1 (43). С. 3083–3096.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-1\(43\)-3083-3096](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-1(43)-3083-3096)

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/36730/36726>

Рецензентами

2. Марущенка Олександра Володимировича, кандидата історичних наук, доцента, кафедри всесвітньої історії Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

2.1. Борчук С., Монолатій І., Стефанюк Г., Марущенко О. Діяльність Українського центрального комітету в дистрикті «Галичина» у період нацистської окупації (1941–1944 рр.): українська історіографія. *Вісник науки та освіти (Серія «Історія та археологія»)*. 2025. № 11 (41). С. 3500 – 3511.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11\(41\)-3500-3511](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11(41)-3500-3511)

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/33088/33053>

2.2. Борчук С., Монолатій І., Стефанюк Г., Марущенко О. Часопис «Львівські вісті» як джерело до вивчення трудової мобілізації українського населення дистрикту «Галичина» (1941–1944 рр.). *Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Історія та археологія»)*. 2025. № 12 (42). С. 639–651.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-12\(42\)-639-651](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-12(42)-639-651)

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/33461/33428>

2.3. Борчук С., Монолатій І., Марущенко О., Стефанюк Г. Участь уряду праці у справах трудової мобілізації населення дистрикту «Галичина» (За

матеріалами періодичних видань). *Вісник науки та освіти (Серія «Історія та археологія»)*. 2026. № 1 (43). С. 3083–3096.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-1\(43\)-3083-3096](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-1(43)-3083-3096)

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/36730/36726>

3. Монолатія Івана Сергійовича, доктора політичних наук, професора, завідувача кафедри політичних наук Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

3.1. Борчук С., Монолатій І., Стефанюк Г., Марущенко О. Діяльність Українського центрального комітету в дистрикті «Галичина» у період нацистської окупації (1941–1944 рр.): українська історіографія. *Вісник науки та освіти (Серія «Історія та археологія»)*. 2025. № 11 (41). С. 3500 – 3511.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11\(41\)-3500-3511](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11(41)-3500-3511)

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/33088/33053>

3.2. Борчук С., Монолатій І., Стефанюк Г., Марущенко О. Часопис «Львівські вісті» як джерело до вивчення трудової мобілізації українського населення дистрикту «Галичина» (1941–1944 рр.). *Актуальні питання у сучасній науці (Серія «Історія та археологія»)*. 2025. № 12 (42). С. 639–651.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-12\(42\)-639-651](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-12(42)-639-651)

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/33461/33428>

3.3. Борчук С., Монолатій І., Марущенко О., Стефанюк Г. Участь уряду праці у справах трудової мобілізації населення дистрикту «Галичина» (За матеріалами періодичних видань). *Вісник науки та освіти (Серія «Історія та археологія»)*. 2026. № 1 (43). С. 3083–3096.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-1\(43\)-3083-3096](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-1(43)-3083-3096)

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/36730/36726>

Офіційними опонентами

4. Комарніцького Олександра Борисовича, доктора історичних наук, професора, завідувача кафедри історії України, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

4.1. Комарніцький О., Долинна А., Мурашова, О. (2025). Джерела з історії депортації сільського населення Кам'янець-Подільської області до гітлерівської Німеччини у 1942–1943 рр. *Вісник гуманітарних наук*, (10).

Стаття категорії: Б.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17112866>

URL: <https://h-visnyk.com.ua/index.php/home/article/view/204>

4.2. Комарніцький О., Долинна А., Комарніцька Л. (2025). Податкова політика гітлерівського окупаційного режиму в аграрному секторі: на матеріалах Кам'янець-Подільської області (1941-1943 рр.). *Вісник гуманітарних наук*, (9).

Стаття категорії: Б.

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16885268>

URL: <https://h-visnyk.com.ua/index.php/home/article/view/164>

4.3. Комарніцький О., Долинна А. (2025). Встановлення нацистського окупаційного режиму і українське село: на прикладі Кам'янець-Подільської області. *Актуальні питання у сучасній науці*, № 7(37).

Стаття категорії: Б.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-7\(37\)-609-619](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-7(37)-609-619)

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/26334/26304>

5. Стельниковича Сергія Володимировича, доктора історичних наук, професора, завідувача кафедри історії України Житомирського державного університету імені Івана Франка

5.1. Стельникович С. Житомирська газета «Голос Волині» в німецькому інформаційному просторі (жовтень 1941–1943 рр.). *Інтермарум: історія, політика, культура*. Житомир, 2021. Вип. 9. С. 139–151.

Стаття категорії: Б.

DOI: <https://doi.org/10.35433/history.112020>

URL: <https://intermarum.zu.edu.ua/article/view/249179/246459>

5.2. Стельникович С., Максимов О. Нацистська політика масового переміщення трудових ресурсів на південь Райхскомісаріату «Україна» у 1942 р. *Інтермарум: історія, політика, культура*. Житомир, 2022. Вип. 10. С. 92–104.

Стаття категорії: Б.

DOI: <https://doi.org/10.35433/history.112032>

URL: <https://intermarum.zu.edu.ua/article/view/260426/256761>

5.3. Стельникович С., Мякінченко І. Матеріали Державного архіву Житомирської області як джерело вивчення нацистської окупації Житомирського регіону. *Інтермарум: історія, політика, культура*. Житомир, 2023. Вип. 13. С. 176–194.

Стаття категорії: Б.

DOI: <https://doi.org/10.35433/history.112062>

URL: <https://intermarum.zu.edu.ua/article/view/294046/286795>

5.4. Stelnykovych S., Zhukovskyi O. The Newspaper «Ovrychski Visti» in the Nazi Information Space (August – October 1943). *Інтермарум: історія, політика, культура*. Житомир, 2023. Вип. 12. С. 117–129.

Стаття категорії: Б.

DOI: <https://doi.org/10.35433/history.112052>

URL: <https://intermarum.zu.edu.ua/article/view/277807/272565>

5.5. Kovalchuk I., Stelnykovych S. The Holocaust in Zhytomyr Region: Local Perpetrators and Rescuers. *Емінак*. 2025. № 2. С. 298–309.

Стаття категорії: А.

DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2025.2\(50\).801](https://doi.org/10.33782/eminak2025.2(50).801)

URL: <https://www.scopus.com/pages/publications/105011167887?origin=resultslist>
ISSN 1998-4634

Голова фахового семінару
доктор історичних наук,
професор кафедри всесвітньої історії

Секретар фахового семінару
кандидат історичних наук,
доцент кафедри всесвітньої історії

Мирослав ВОЛОЩУК

Лілія ЩЕРБІН